

Alena Neubauerová,

Stylistický rozbor jazykových prostředků v rozhlasových debatách v angličtině a v češtině
Analysis of stylistic features of English and Czech radio debates

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky, Praha 2014

Posudek vedoucí diplomové práce

Předložená diplomová práce zkoumá stylisticky příznakové prostředky anglické a české rozhlasové debaty s cílem zjistit, zda jsou z hlediska spisovnosti/nespisovnosti srovnatelné. Stylisticky příznakové prostředky jsou definovány jako prostředky omezené na určitý kontext, tj. v daném případě jazyk rozhlasových debat. V předložené práci je reprezentován dvěma podobnými pořady z veřejnoprávních institucí, BBC Radio 4 Any Questions? a českým speciálem Martina Veselovského z Radiožurnálu. Výzkum se soustřeďuje na stylisticky příznakové gramatické prostředky z roviny morfologické a syntaktické a příznakové prostředky lexikální.

Zvolené téma především vyžaduje objasnění vztahů mezi spisovností/nespisovností a formálností/ neformálností. Tomu jsou věnovány oddíly 2.2.1 a 2.2.2, jasné vymezení těchto pojmů však autorka v práci nepodává. Mezi spisovností/nespisovností a formálností/ neformálností sice shledává úzkou souvislost a rozdíl mezi nimi spatřuje v nejasné definovatelnosti úrovně formálnosti/neformálnosti u zkoumaných prostředků, avšak opomíjí přitom rozdíly v pojetí těchto pojmů mezi angličtinou a češtinou. Teprve v samém závěru práce dospívá k vymezení vztahu mezi spisovností/nespisovností a formálností/ neformálností v tom směru, že v češtině je formálnost/neformálnost často spojena i s nespisovností, jejíž přítomnost je v angličtině spíše výjimkou. Spisovný jazyk je v češtině jasně vymezen kodifikací, naproti tomu v angličtině je standardní jazyk vymezen jen sociolingvisticky jako jazyk mluvčích s vyšším vzděláním. Naopak vztah spisovnosti k formálnosti a neformálnosti je jasně demonstrován v angličtině, v níž má spisovný jazyk neformální, hovorovou variantu, opět charakterizovanou území mluvčích s vyšším vzděláním. V češtině je situace podstatně složitější vzhledem k existenci obecné češtiny, neboť ta se obecně za neformální podobu spisovného jazyka nepovažuje, i když některé její prostředky do spisovných mluvených projevů pronikají. Rozdíl mezi formálností a neformálností autorka v souladu s obvyklým pojetím chápe jako kontinuum, které mnohdy nedovoluje jednoznačné přiřazení, což v češtině neplatí pro spisovnost/nespisovnost, neboť hranice mezi nimi je stanovena kodifikací. Odlišné pojetí spisovnosti v angličtině a češtině se projevuje již v termínech samotných: Standard English a spisovná čeština. Jak ukazuje situace v angličtině, neformálnost nevylučuje spisovnost. Rozdíl mezi spisovnou (standard) neformálností a nespisovností (substandard) je v popise anglických příznakových rysů dobře ilustrován staženými tvary *won't*, *that's* atd. oproti *gonna* a koncovkou *-(e)s* oproti nule v 3. os. sg.

V teoretické kapitole je náležitě nejvíce pozornosti věnováno popisu dialogu a faktorům, které ho ovlivňují. V zkoumaném typu dialogu, přiřazeném k žánru debaty (terminologickým otázkám je věnován celý oddíl) hraje významnou úlohu různá role účastníků, moderátora (který je kromě toho i účastníkem) a účastníků debaty. Různá role moderátora a účastníků se projevuje i v použitých jazykových prostředcích. V závěru teoretické kapitoly autorka stručně charakterizuje jazykové rysy veřejné debaty, jak jsou popsány v literatuře, a předesílá, že se příznakové prostředky v angličtině a češtině v důsledku odlišných jazykových systémů liší, některé však jsou shodné.

Výzkumnou část práce uvádí charakteristika zdrojových institucí, BBC a Českého rozhlasu 2 Radiožurnál. Autorka zde upozorňuje na závažný rozdíl v statusu jazyka užívaného v těchto institucích: zatímco jazyk BBC slouží jako jazykový standard, jazyk v českém rozhlase se řídí jeho kodifikovanou normou.

Vlastní rozbor je rozčleněn do tří částí podle rovin zahrnutých do rozboru, přičemž všechny zjištěné stylisticky příznakové prostředky jsou popsány z hlediska distribuce v

promluvách moderátora a promluvách účastníků. Vzhledem k délce debat nemohly být sledované příznakové prostředky přesně kvantifikovány v celém rozsahu, proto za účelem jejich porovnání v anglické a české debatě byla statistika příznakových rysů obou debat provedena na vzorku o délce 1 000 slov, k ostatním výskytům je však v celkové charakteristice přihlédnuto. Srovnání výsledků výzkumu obou debat ukazují větší rozdíly než shody, a to i pokud jde o jazyk moderátora. Zatímco v anglické debatě příznakové prostředky převažují u účastníků, v české debatě u moderátora. Příznakové prostředky ovšem zahrnují jak prostředky formální, tak neformální, bylo by tedy náležité druh příznakovosti v kvantitativních údajích důsledně specifikovat. Teprve z tohoto hlediska je adekvátně popsána příznakovost stylistických prostředků v jazyce českého moderátora: jeho promluvy vykazují vyšší míru spisovnosti než promluvy účastníků, kteří naopak více užívají prostředků obecné češtiny. To jsou však zpravidla prostředky nespisovné, nikoliv neformální. Největší rozdíly se podle očekávání vyskytují mezi počtem příznakových prostředků na zkoumaných jazykových rovinách: zatímco morfologické příznakové prostředky jsou v anglické debatě zastoupeny 12%, v české debatě představují 54%; syntaktické a lexikální prostředky jsou v české debatě zastoupeny zhruba stejně, kdežto v anglické debatě jsou nejvíce zastoupeny příznakové prostředky na rovině syntaktické (51%). Jak autorka správně dovozuje, tyto rozdíly pramení z odlišnosti jazykových systémů obou jazyků. Do charakteristiky příznakových rysů, která v zásadě spočívá v lišení na formální a neformální, by bylo užitečné zahrnout jejich inherentní nebo distribuční povahu, která se výrazně projevuje v češtině u příznakových rysů morfologických a v angličtině syntaktických. Zatímco morfologické koncovky obecné češtiny jsou v zásadě stylistický rys inherentní, anglické syntaktické prostředky jsou příznakové většinou jen distribučně (srov. jevy jako anglická vytýkácí a pseudovytýkácí konstrukce, emfatické *do*, anglické pasivum aj. s koncovkami jako *do svejch rukou, jedinej kdo*, s. 50).

Celkově je předložená studie zpracována velmi podrobně a důkladně, jednotlivé příznakové rysy jsou důsledně tabelovány a v obou debatách porovnávány. Je třeba ocenit propojení všech příkladů uvedených v textu prostřednictvím čísla řádku, na němž je lze dohledat v textu debaty v příloze. Z výsledků výzkumu jsou vyvozeny plauzibilní závěry, i když striktní dělítko mezi formálností a neformálností nelze postulovat.

Poznámky a dotazy k jednotlivostem:

Seznam tabulek obsahuje pouze jejich titulky, nikoliv stranu, kde jsou vytištěny

s. 10 nestandardní odkaz na literaturu: Hausenblas in *Slovo a slovesnost* (1984, 3-4)

s. 35: v *not only do young people stay straight* důraz nespočívá v inverzi, nýbrž v počáteční pozici *not only*, po němž je inverze obligatorní

Jazyková úroveň práce je velmi dobrá, potřeba oprav je ojedinelá: s. 5 every dialect can be regarded that does not fall under what has been described as standard English; s. 7 it is possible to, with respect to the subject matter, use formal language; také překlepy jsou ojedinelé, např. s. 28. at his point
Formy oslovení jsou popsány pouze v rámci příslušné debaty (s. 38-39 a s. 60-61); vzhledem k podstatným rozdílům mezi angličtinou a češtinou by bylo účelné je porovnat.

Proč jsou řazeny do syntaktické roviny rysy needitované řeči jako přeroknutí, opakování, zakoktání, signály zpětné vazby apod?

V čem se liší příznakovost pasiva v české a anglické debatě?

Může autorka podrobněji vysvětlit, v čem spočívá příznakovost konjunktů v anglické debatě? Na s. 38 je jen obecný výklad bez exemplifikace, v tabulce 5, s. 41, jsou uvedeny dva (a 3 disjunkty)

Závěr:

Diplomová práce Aleny Neubauerové je velmi důkladné a podrobné zpracování obtížného tématu. Většina výhrad vyslovených výše vyplývá z problematičnosti pojmů s ním spojených. Jako celek splňuje požadavky kladené na diplomový úkol. Doporučuji ji k obhajobě a v závislosti na jejím průběhu ji předběžně klasifikuji známkou velmi dobrou.